

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК [(373.091.26:51):070] –041.44 „195/200”

Я. П. Кривко

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ШКОЛЯРІВ З МАТЕМАТИКИ У ФАХОВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ (ДР. ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

Контролю навчальних досягнень учнів завжди приділялася значна увага з боку освітян усіх ланок системи освіти. Ґрунтовна підготовка з будь-якого предмету, у тому числі й з математики, неможлива без якісно спланованої та ефективно проведеної процедури контролю. Питанню контролю навчальних досягнень з природничо-математичного циклу присвячені дослідження В. Бочарнікової, І. Булах, І. Дремової, М. Жомніра, О. Іваницького, Л. Черкаської, Л. Шалевої, В. Швеця та ін. Однак більшість із сучасних досліджень базуються на доробках попередніх дослідників.

Так в 50-ті роки в педагогічній літературі починає друкуватися багато статей, зокрема й з питань організації перевірки знань учнів. Вже в 1953 році редакція журналу „Советская педагогика” відкрила спеціальну дискусію з цього питання. Також можна зазначити, що саме в 50-і роки журнал „Радянська школа” утричі збільшує свій наклад (з 10 000 до 30 000 примірників у 1952 році), а з січня 1952 року він починає виходити щомісяця (до цього – шість разів на рік). Відповідно майже вдвічі збільшилась кількість статей у журналі, зокрема тих, що присвячені проблемам контролю та оцінювання знань учнів. Було надруковано чимало робіт на цю тему рядом нових авторів, які потім багато років плідно працювали в радянській періодиці (Б. Ананьєв, Ш. Амонашвілі, О. Богданов, М. Данилов, Б. Єсіпов та ін.).

На початку 50-х років відбувся XIX-й з'їзд Комуністичної партії СРСР, результатами якого стало затвердження директив стосовно п'ятого п'ятирічного плану розвитку СРСР на 1951 – 1955 рр., у яких відзначено, що загальноосвітня школа повинна перейти до здійснення політехнічної спрямованості навчального процесу. Це вплинуло майже на всі ланки освітянського процесу та, безумовно, на контроль й оцінювання навчальних досягнень учнів. Зокрема це вимагало здійснення контролю, перш за все, за практичними навичками та вміннями, а не тільки знання матеріалу, як раніше.

Важливою подією в розвитку радянської освіти була реформа школи 1958 – 1964 рр. Вона була зумовлена потребами розвитку суспільства. Пов'язаний з її реалізацією досвід розв'язання проблем (значною мірою подібних сучасним) дає багатий матеріал для аналізу.

Так у Законі „Об укреплении связи школы с жизнью и о последующем развитии системы народного образования в СССР” знайшли своє віддзеркалення й закріплення ідея системного реформування радянської школи, а також стратегія розвитку освіти, низка положень якої не втратили своєї значущості й сьогодні (наприклад, теза про „зміцнення зв'язку школи з життям” [2] є актуальною й нині).

Ми вважаємо, що завершення в 1964 році шкільної реформи ознаменувало новий етап розвитку освіти взагалі й контролю зокрема.

У 60-і роки ХХ ст. теорія й практика освіти розвиваються під позитивним впливом часткової демократизації та десталінізації суспільного життя. Реформаторський дух того часу сприяє створенню нових навчальних програм, посібників, підручників, видається велика кількість методичної літератури, розробляються цілі комплекси засобів навчання, зокрема технічні.

Аналіз автентичних публікацій цього етапу свідчить про те, що процеси, які відбувалися в системі освіти України того часу, були значно ширше офіційно декларованих змін, „відлига” дала сильний поштовх науковій (зокрема педагогічній) і технічній думці. Уперше в СРСР склалася така ситуація, коли досягнення науково-технічного прогресу в деяких напрямках випереджали потреби й вимоги суспільства. Так у педагогічну практику почали проникати ідеї програмованого, машинного, тестового контролю навчальних досягнень учнів (можна констатувати, що тільки сьогодні ці ідеї знайшли широке втілення.) Саме в ці роки, як відмічає Ф. Філіппов [3, с. 89], розгорнулася широка дискусія з питання приведення змісту освіти в середній школі відповідно до вимог соціального й науково-технічного прогресу, що відобразилося в перших спробах застосування програмованих форм контролю.

У шкільній практиці засудження чотирьохетапного шаблонного уроку з гіпертрофованим опитуванням певною мірою стимулювало творчу думку вчителів щодо пошуку шляхів урізноманітнення навчального процесу, посилення ефективності уроку. Деякі вчителі намагалися вивільнити час, який нераціонально використовувався на уроці для перевірки домашніх завдань і довготривалого опитування учнів. З'явилося багато вчителів-новаторів, які самотужки створювали контролюючі пристрої та тестові завдання, намагаючись узагалі відійти від усного опитування. Майже всі публікації другого етапу присвячені саме втіленню практичного досвіду використання програмованого контролю.

Роботу загальноосвітньої школи в 70-ті роки визначали ухвали ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР „Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді й подальший розвиток загальноосвітньої школи” (1972) та „Про заходи щодо подальшого поліпшення умов роботи сільської загальноосвітньої школи” (1973).

Питання контролю залишається однією з найактуальніших проблем. Знання школярів з навчальних предметів визначаються, як і

раніше, за 5-бальною системою, а поведінка оцінюється як „зразкова”, „задовільна” й „незадовільна”. У 8-х і 10(11)-х класах установлюються обов’язкові випускні іспити. В окремих союзних республіках у середній і старшій школі введено перехідні іспити з класу в клас. Особи, які закінчили 8 класів, отримують свідоцтво про 8-річну освіту, що дає право на перехід у 9-й клас загальноосвітніх шкіл, у середні спеціальні й професійно-технічні навчальні заклади; учням, які закінчили середню школу, видається атестат про середню освіту.

З ініціативи С. Сухорського у 70-х рр. ХХ ст. в Україні проведено значну роботу з упровадження в шкільну практику тематичної системи контролю й оцінки успішності учнів, накопичено певний позитивний досвід здійснення тематичного контролю за успішністю учнів. У цей же час висуваються пропозиції щодо раціоналізації методів перевірки, ширшого застосування письмової перевірки, методів графічної та тестової перевірки.

Керуючись методичними листами Міністерства освіти України про тематичний облік знань, учителі-предметники розробили дидактичні матеріали для контролю знань учнів з навчальних тем, урахувавши при цьому специфіку свого предмета, вікові особливості учнів та інші чинники.

У 70-х роках з метою знайти більш раціональний варіант облікового документу, ніж шкільний класний журнал, група викладачів та студентів Львівського державного університету під керівництвом С. Сухорського працювала над створенням „Облікової книжки учня”. У ній виділялися сторінки для обліку успішності з кожного предмета, для обліку виконання громадських доручень, суспільно корисної праці й самообслуговування, записів класного керівника та причин відсутності в школі, а також сторінка для оцінки учня за кожен день. Експериментальна апробація „Облікової книжки учня” проводилася в школах м. Львова, але широкої популярності ця ідея так і не здобула.

У періодиці 70-х років висвітлення проблеми контролю мало переважно теоретичний характер: контроль почав розглядатися як комплексна система педагогічних методів, спрямованих на поєднання систематичного контролю навчальних досягнень значної кількості учнів з постійним індивідуальним контролем при груповому навчанні.

Кінець третього етапу ми пов’язуємо з початком нової реформи загальноосвітньої та професійної школи 1984 року. Постановою Пленуму Центрального Комітету КПРС від 10 квітня 1984 року „Об основных направлениях реформы общеобразовательной и профессиональной школы” перед освітою поставлено завдання всебічного та гармонійного розвитку особистості. Акценти було зроблено на вдосконалення змісту освіти: усуненні перенавантаження програм і підручників, озброєнні учнів знаннями та навичками використання обчислювальної техніки в навчальному процесі. На сторінках періодичних видань жваво обговорювалася проблема викорінювання будь-яких проявів формалізму

в змісті та методах навчально-виховної роботи й житті школи, в оцінюванні знань учнів. Автори палко закликали подолати так звану „відсоткоманію” під час контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Однак уже наприкінці 80-х років освітяни стали сходитися на думці, що реформа освіти 1984 року виявилася неспроможною вирішити всі поставлені завдання, і радянська школа вимагає нового, більш рішучого реформування. Проте шляхи, якими повинні рухатися ці реформи, бачилися й розумілися по-різному.

Найбільший реформаторський потенціал мав напрям, який базувався на принципах суб'єкт-суб'єктної педагогіки співпраці (особистісний підхід до вихованця; творча взаємодія та взаємодопомога вчителів й учнів в освітньому процесі; орієнтація на забезпечення успішного просування в навчанні навіть найслабкішому учневі; випередження, що дає можливість прискореного розвитку найбільш здібних дітей та забезпечує додатковий навчальний час для кращого засвоєння програмного матеріалу; використання великий блоків, що допомагає значно збільшити обсяг матеріалу, який вивчається, засвоїти головні, сутнісні поняття й зв'язки при одночасному значному зниженні навантаження на учня; відповідність форм діяльності змісту навчального матеріалу тощо).

У цей час народжується ідея використання таких форм контролю, які були б орієнтовані на навчання без примусу.

У 1985 році в СРСР почалася так звана „Перебудова”, з якою пов'язана чергова й остання реформа системи освіти, розпочата в грудні 1989 р. Саме тоді Всесоюзний з'їзд працівників народної освіти визначив основні принципи реформування освіти, якими стали: демократизація, регіоналізація освітніх систем, багатоваріантність і багатоукладність освіти, врахування національних особливостей у багатонаціональній країні, різноманітність і диференціація освіти, гуманізація її змісту тощо. На жаль, ці принципи практично не стосувалися організаційно-економічної структури середньої та вищої школи. А для успішного функціонування розпочатої реформи саме необхідно було розширити права, економічні можливості й господарську самостійність освітніх установ. Тому реформа проходила в умовах постійної боротьби між педагогічною громадськістю з одного боку, і чиновниками – з іншого.

На останньому етапі набирає силу нова педагогічна парадигма, яка характеризується спрямованістю освіти на реалізацію потреб особистості, диференціацією, індивідуалізацією змісту освіти, підвищенням її культуровідповідності, зміцненням зв'язків з національною культурою, ставленням до особистості учня як до суб'єкта діяльності, орієнтацією освіти на світові тенденції розвитку цієї галузі та задоволенням соціально-економічних потреб суспільства. Одним з перших наслідків незалежності та справжньої демократизації суспільного

життя була поява великої кількості нових періодичних педагогічних видань.

У середині 90-х років ХХ ст. дискусія щодо проблеми контролю за навчальними досягненнями учнів знову активно розгортається на сторінках фахових періодичних видань. У педагогічній літературі – і вітчизняній, і зарубіжній – з'явилося чимало статей з питань контролю та оцінки знань учнів.

Так С. Сухорський у 1996 році звертається до проблеми контролю на сторінках щомісячного науково-педагогічного журналу „Рідна школа”, розглядаючи питання самоконтролю й самооцінки учнями отриманих знань, вважаючи, що вміння перевірити себе, аналізувати наслідки своєї роботи, робити з цього належні висновки належить до найважливіших навчальних умінь [4].

З середини 90-х років актуальним стає питання рейтингової системи оцінювання знань учнів. В основу цього показника кладеться оцінка в балах не лише на іспитах, але й на заліках. При цьому забезпечується більша гнучкість оцінки знань, умінь та навичок. Педагогам відомо: одна й та сама оцінка має різне значення навіть у 2-х учнів. В одного, наприклад, „четвірка” – ближче до „п'ятірки”, а в іншого – це майже „трійка”. Тому рейтинговою системою оцінювання знань передбачено, що одна й та сама оцінка супроводжується відповідною кількістю балів. Усі бали, отримані учнем за певний період навчання, сумуються, і цю суму порівнюють з максимальним рейтинговим показником. На основі цього робиться висновок про рівень знань учнів. Пропонувалися різні варіанти кількісної системи, наприклад, Л. Прокопенко та Т. Тевлін пропонують стобальну систему оцінки знань, зокрема для старшокласників. Вони обґрунтовують це тим, що така система дає змогу учням самим коригувати глибину вивчення окремих навчальних предметів. Учені вважають, що нові оцінні шкали, збільшуючись в інтервалі, підвищують поріг „чутливості”, а також дають змогу викладачеві детальніше розподілити навчальний матеріал з метою контролю [5, с. 86]. Така система оцінки знань і рівня підготовки, крім справедливості, несе в собі й частку демократизму. Кожен учень, покладаючись на себе, розраховуючи свої сили, уже з перших днів навчання може спланувати й, головне, досягати заданого результату. Крім того, рейтинговий узагальнений показник, вважали педагоги 90-х, активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів, підвищує відповідальність учителів за оцінку знань, дає змогу перейти від дискретної жорсткої п'ятибальної оцінки до гнучкої, індивідуальної, що забезпечує стимули до безперервного навчання та поглиблення знань.

Таким чином, кінець ХХ ст. характеризується й розширенням спектра періодичних педагогічних фахових видань, й урізноманітненням підходів до розуміння контролю навчальних досягнень учнів, у тому числі з математики.

Список використаної літератури

- 1. Бондар О. В.** Проблема шкільного підручника у періодичних фахових вітчизняних виданнях (50-ті рр. XX ст. – поч. XXI століття) : дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 / Бондар Олена Валеріївна. – Луганськ, 2011. – 277 с.
- 2. Советская** школа на современном этапе / под ред. И. А. Каирова. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 288 с.
- 3. Филиппов Ф. Р.** Всеобщее среднее образование в СССР. Социологические проблемы / Ф. Р. Филиппов. – М. : Мысль, 1976. – 180 с.
- 4. Сухорський С. Ф.** Самоконтроль і самооцінка учнями знань / С. Ф. Сухорський // Рід. шк. – 1996. – № 5 – 6. – С. 61.
- 5. Прокопенко Я. І.** Стобальна система оцінки знань старшокласників / Я. І. Прокопенко, Т. Л. Тевлін // Рід. шк. – 1992. – № 9. – С. 67 – 87.

Кривко Я. П. Аналіз особливостей висвітлення проблеми контролю навчальних досягнень школярів з математики у фахових періодичних виданнях (др. половина XX ст.)

Стаття присвячена аналізу особливостей висвітлення питань контролю навчальних досягнень з математики на шпальтах фахових періодичних видань. В 50-ті роки в педагогічній літературі починає друкуватися багато статей, зокрема й з питань організації перевірки знань учнів. Більшість з них відображали ставлення авторів до усного опитування як домінуючої форми контролю, в тому числі з математики.

У 60-і роки XX ст. теорія й практика освіти розвивається під позитивним впливом часткової демократизації суспільного життя. Реформаторський дух того часу сприяє створенню нових навчальних програм, посібників, підручників, видається велика кількість методичної літератури, розробляються цілі комплекси засобів навчання, зокрема технічні. Тому більшість авторів зверталися до програмованого контролю як провідної форми.

У періодиці 70-х років висвітлення проблеми контролю мало переважно теоретичний характер: контроль почав розглядатися як комплексна система педагогічних методів, спрямованих на поєднання систематичного контролю навчальних досягнень значної кількості учнів з постійним індивідуальним контролем при груповому навчанні.

На останньому етапі набирає силу нова педагогічна парадигма, яка характеризується спрямованістю освіти на реалізацію потреб особистості, орієнтацією освіти на світові тенденції розвитку цієї галузі та задоволення соціально-економічних потреб суспільства. У середині 90-х років XX ст. дискусія щодо проблеми контролю за навчальними досягненнями учнів знову активно розгортається на сторінках фахових періодичних видань, акцентуючи увагу на комп'ютерних технологіях.

Ключові слова: контроль навчальних досягнень з математики, фахові періодичні видання, усне опитування, програмований контроль, комп'ютерні технології.

Кривко Я. П. Анализ особенностей освещения проблемы контроля знаний школьников по математике в профессиональных периодических изданиях (вт. половина XX в.)

Статья посвящена анализу особенностей освещения вопросов контроля знаний по математике на страницах профессиональных периодических изданий. В 50 -е годы в педагогической литературе начинает печататься много статей, в том числе и по вопросам организации проверки знаний учащихся. Большинство из них отражали отношение авторов к устному опросу как доминирующей форме контроля, в том числе и по математике.

В 60-е годы XX в. теория и практика образования развивается под положительным влиянием частичной демократизации общественной жизни. Реформаторский дух того времени способствует созданию новых учебных программ, пособий, учебников, издается большое количество методической литературы, разрабатываются целые комплексы средств обучения, в том числе технические. Поэтому большинство авторов обращались к программированному контролю как ведущей форме.

В периодике 70-х годов освещение проблемы контроля носило преимущественно теоретический характер: контроль стал рассматриваться как комплексная система педагогических методов, направленных на сочетание систематического контроля знаний значительного количества учащихся с постоянным индивидуальным контролем при групповом обучении.

На последнем этапе набирает силу новая педагогическая парадигма, которая характеризуется направленностью образования на реализацию потребностей личности, ориентацией образования на мировые тенденции развития этой отрасли и удовлетворение социально - экономических потребностей общества. В середине 90-х годов дискуссия по проблеме контроля за учебными достижениями учащихся вновь активно разворачивается на страницах профессиональных периодических изданий, акцентируется внимание на компьютерных технологиях.

Ключевые слова: контроль знаний по математике, профессиональные периодические издания, устный опрос, программированный контроль, компьютерные технологии.

Kryvko Ya.P. Analysis of the problem of the control of educational achievement in mathematics of students in professional journals (others half of the twentieth century)

The article analyse the characteristics of lighting control issues of educational achievement in mathematics on the pages of professional periodicals. In 50 years in the education literature is beginning to publish many articles, including on issues of checking students' knowledge. Most of them reflect the author's attitude to oral questioning, as the dominant form of control, including mathematics.

In the 60`s years of the twentieth century. Theory and practice of education developed under the positive influence of partial democratization of public life. Reformist spirit of the time helps to create new curricula, textbooks, textbooks, published a lot methodical literature, develop goals complexes learning tools, including technical. Therefore most authors turned to programmable control as a top form.

Periodicals in the 70s had the problem of the control of largely theoretical: control started to be considered as a complex system of pedagogical methods aimed at combining systematic academic performance of students with a significant number of permanent individual controls for group learning.

At the last stage of gaining new teaching paradigm, characterized by focus on the implementation of the education needs of the individual, focus education on the global trends of the industry and meet social and economic needs of society. In the mid-90 the century. discussion on the issue of control over the educational achievements of pupils are actively deployed again on page as a professional periodicals, focusing on computer technology.

Key words: monitoring academic performance in mathematics, professional periodicals, oral examination, a programmable control, computer technology.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. фіз.-мат. н., проф. Димарський Я. М.